

رمضانی: وحدت شخصی وجود أم المسائل عرفان نظری است/ فیاضی: در موضوع وحدت شخصی وجود 20 تفسیر وجود دارد

آیت الله حسن رمضانی در نشست «واکاوی نظریه وحدت شخصی وجود» گفت: مساله وحدت شخصی وجود...

آیت الله حسن رمضانی در نشست «واکاوی نظریه وحدت شخصی وجود» گفت: مساله وحدت شخصی وجود أم المسائل عرفان نظری است و همواره این مساله با چالشهایی مواجه هست و آیت الله غلامرضا فیاضی نیز تصریح کرد: در موضوع وحدت شخصی وجود 20 تفسیر وجود دارد، اگر بخواهیم ببینیم چه کسی کدام تفسیر را می گوید باید به دلیلش مراجعه کنیم. به گزارش خبرنگار مهر، نشست «واکاوی نظریه وحدت شخصی وجود» عصر یکشنبه 11 اسفند با حضور آیت الله غلامرضا فیاضی و آیت الله حسن رمضانی از اساتید حوزه علمیه در موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران برگزار شد.

در ابتدای این نشست حجت الاسلام دکتر عبدالحسین خسروپناه رئیس موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران بحث وحدت شخصی وجود را از مهمترین مباحث عرفان نظری خواند و گفت: به قول آیت الله جوادی آملی اگر عرفان نظری 2 مسأله داشته باشد یکی از آن وحدت شخصی وجود و دیگری مسأله انسان کامل است بحث شخصی وجود قطعا در یک جلسه امکان بررسی ندارد چرا که صاحتهاى مختلفی دارد و برخی سخنان ژورنالیستی علیه این مساله ناشی از نداشتن تصور درست از موضوع است که در این جلسه می توان به طرح مسأله پرداخت.

حجت الاسلام سیداحمد غفاری مسئول جلسه در سخنانی مقدماتی درباره علت برگزاری نشست واکاوی «وحدت شخصی وجود» گفت: «نظریه وحدت وجود» برای اولین بار توسط ابن عربی ارائه شد و از همان ابتدا توسط شخصیت‌های معروفی مثل علاء الدوله سمنانی مورد انکار قرار گرفت و تکفیرها آغاز گردید. پیروان مکتب ابن عربی مانند قیصری در مقدمه و شرح فصوص و سید حیدر آملی در جامع الاسرار، ابوحامد اصفهانی و ابن ترکه در تمهیدالقواعد ارائه دلیل کردند و اولین کار جدی فلسفی در باب وحدت وجود توسط حکیم جلال الدین دوانی ارائه شد و البته مهمترین کار جدی را ملاصدرا انجام داد و بعد از او ملاعلی نوری، ملالنگرودی، ملاهادی سبزواری، مرحوم علی اکبر حکمی یزدی صرفا تقریر وحدت تشکیکی وجود را پذیرفتند. در مقابل، مرحوم آقامحمدرضا قمشه ای و شاگردان او نظیر مرحوم میرزاهاشم اشکوری، آقامیرزا حسن کرمانشاهی، آقامیرشهاب الدین نیریزی، مرحوم میرزامهدی آشتیانی گرایش به وحدت شخصی وجود را به عنوان نظری فراتر از نظریه وحدت تشکیکی ارائه کردند.

وی افزود: در این میان در تفسیر دیدگاه صدرا اینکه او صرفا وحدت تشکیکی را می پذیرد و یا فراتر از آن چیزی به عنوان وحدت شخصی وجود ارائه می کند، مرحوم رفیعی قزوینی و مرحوم عصار معتقدند که در کلام صدرا دو دیدگاه متوسط و نهایی ارائه شده است. در بین معاصران علامه طباطبایی وحدت شخصی را سخنی برتر از وحدت تشکیکی می داند و آن را قول نهایی صدرا معرفی می کند و همین رأی را صحیح می داند. همین را نظر ملاصدرا و آن را درست می داند اما مرحوم مطهری، آیت الله مصباح یزدی و مهدی حائری یزدی وحدت شخصی وجود را قرائت نادرست می دانند و آیت الله حسن زاده و آیت الله جوادی آملی بر برتری وحدت شخصی وجود نسبت به وحدت تشکیکی دفاع می کنند و وحدت تشکیکی را رأی متوسط صدرا معرفی می کنند. موضوع «وحدت شخصی وجود» بحثی مهم است که در این جلسه پیرامون آن به گفتگو می نشینیم.

در ادامه این نشست آیت الله حسن رمضانی از اساتید حوزه در عرفان گفت: مساله وحدت شخصی وجود یکی از مسائل مهم بلکه ام المسائل عرفان نظری است و همواره این مساله با چالشهایی مواجه بوده و هست که اگر بخواهیم این چالشها را فهرست کنیم در 5 محور تقسیم می شود.

وی افزود: چالش نخست وحدت شخصی وجود غامض بودن اصل مساله است این موضوع برخلاف نظر مشهود ماست با همه توانمندیهای عقل متعارف ما نمی توانیم از عهده این مساله به سادگی بر بیاییم. حضرت امام (ره) اربعین حدیث فرمایش جالبی دارند که هم گلایه ای است از برخی از افرادی که بدون تخصص به این بحث ورود پیدا می کنند و هم تأکیدی بر غامض بودن بحث وحدت شخصی وجود دارند.

آیت الله رمضانی یاد آور شد: چالش دوم وحدت شخصی وجود عبارات و تعبیر گوناگون و متشابه اهل فن است که شاید معنای سخیف غیر قابل قبول و غیره را گاها برسانند. مثل سخن ابن عربی در "سبحان اظهر الاشياء و هو عینها" که اگر بخواهیم به ظاهر این عبارت بسنده کنیم دچار چالش خواهیم شد. مساله سوم شکیات است که از بزرگان عرفا به ما رسیده است مثل "سبحانی ما اعظم شانه" و "انا الحق" منصور حلاج و... که این سخنان مساله را پیچیده تر می کند. چالش چهارم جعله صوفی است که از بزرگان تقلید می کند و نفهمیده جملات را تکرار می کند. پنجمین چالش فتوا و تکفیرهایی است که از ناحیه فقها و کسانی که زمام دین و دنیای مردم را دارند، وجود دارد. که برای حل هر کدام از این چالشها باید از راه مربوطه وارد شد.

وی در ادامه درباره فرق وحدت تشکیکی و شخصی وجود بر اساس مبانی گفت: در نزد عارف وحدت شخصی وجود که قائل است با تشکیک در فضای حکمت صدرایی (با یک قرائت) با تشکیکی که در فضای حکمت مشایی وجود دارد زمین تا آسمان متفاوت است تشکیک مشایی بسیار پیش پا افتاده است که با آن تشکیک عام می گویند. در این تعریف وجود را عارض بر

ماهیت می دانند در قرائت صدرایی از تشکیک وجود دارای مصادیق و مراتب گوناگون است و از نظر حقیقت، از یک حقیقت و از یک سنخ هستند و در عین حال اینها دارای مراتب هستند اینجا کثرت وجود پذیرفته شده است و در کنار کثرت وجود، شدت و ضعف وجود دارد اما در فضای عرفان نظری برای وجود یک مصداق بیشتر پذیرفتنی نیست. یک وجود است نه چند وجود که با هم متفاوت باشند؛ یک وجود واجب است و هر چه هست مصداق وجود هستند همه موجودات مظهر و تجلیات وجود هستند. بر اساس قرائت صدرایی وجود، عدم بردار نیست بلکه عدم نقیض وجود است. در فضای عرفان نظری، وجود واجب است و دیگر اقسام ممکن هستند و وجود یکی است و اگر دو تا گفتند با محدودیت هم آغوش خواهد شد.

در ادامه آیت الله غلامرضا فیاضی با بیان اینکه در موضوع وحدت شخصی وجود 20 تفسیر وجود دارد گفت: اگر بخواهیم ببینیم چه کسی کدام تفسیر را می گوید باید به دلیلش مراجعه کنیم. مساله دوم احتیاطی است که در بیانات حضرت آیت الله حکیم در "مستمسک" آمده است. ایشان در شرح و بیان سید یزدی در "العروه" که قائل به وحدت وجود هستند این مضمون را دارند که ما با معرفتی که نسبت به قائلین این نظریه داریم وظیفه شرعی مان این است که بگوییم ما مقصود آنها را نمی فهمیم و احتیاط کنیم و به ظاهر سخن آنها تکیه نکنیم چون یکی از اصول اسلام حمل فعل مومن بر صحت است و با توجه به ایمانی که از این افراد می شناسیم باید بگوییم کلام یارای این را نداشته است که مقصود را برساند و او مقصود درستی داشته است ولو اینکه او با عبارتی که قابل قبول نیست مقصود را بیان کرده باشد.

وی افزود: نکته سوم اینکه ممکن است شخصی حرف درستی داشته باشد اما نتواند دلیل درستی بر آن اقامه کند. نکته چهارم آنکه اگر ما با وحدت وجود برخورد می کنیم با این ادله برخورد می کنیم که این دلایلی که آنها در باب وحدت وجود اقامه می کنند هیچ کدام تمام نیست و البته اکثر این تفاسیر قابل پذیرش است و برخی از این تفاسیر بیست گانه که در باب وحدت وجود ارائه شده است قابل فهم نیست پس بنده اگر با وحدت وجود مخالف هستم با تفاسیری که خودم احصا کردم با عده زیادی از آن موافقم و با برخی تفاسیر مخالف هستم. من به دلیل نگاه می کنم اگر دلیلی که اقامه شده نادرست است مفاد آن دلیل هم قابل قبول نیست.

این استاد برجسته حوزه در علوم عقلی در باب فرق بین تشکیک وجود و وحدت وجود گفت: قرائت دیگر تشکیک این است که وجود با اینکه واحد شخصی است اما این واحد شخصی عین کثرت موجودات هم هست یعنی در عین اینکه او وجود حق است همان وجود، وجود تک تک موجودات عالم هم هست و به فرمایش مرحوم آشتیانی آن تعبیری که جناب آیت الله رضائی داشتند این تعبیر پهلویون هست و مرحوم علامه طباطبائی در کتب فلسفی خود می گوید سنخ وجود واحد است اما اشخاص وجود متکثر است این همان تشکیکی است که خود علامه فرموده است که حکمای ایران باستان (پهلویون) چنین نظری داشتند و می شود از آن، تعبیر تشکیک سنخی یا وحدت سنخی وجود کرد. مثل اینکه همه آبهای جهان آب است و خاکی آتش نیست ولی شخصی شان زیاد است. یک شخصی آب اقیانوس است یک شخص آن آب لیوان است و...

وی تاکید کرد: اما تفسیر دیگر وحدت وجود این است که وحدت شخصی وجود در عین کثرت اشخاص و موجودات است یک وجود داریم که وجود حق است که همان وجود حق تعالی است و چون بی نهایت است هرچه وجود دارد به شخص همان وجود، موجود است کثرت است ولی همه کثرات وجودند به وجودی که حق تعالی به همان وجود موجود است. چون این وجود وحدت سیرانی دارند و با همان وحدتش همه موجودات به وجود آن موجود هستند.

آیت الله فیاضی افزود: این تفسیر بیشتر به وحدت شخصی تصریح می کند اما فرقی با وحدت شخصی این است که اصلا کثرت وجود، نفی می شود و فقط وجود واحد داریم و کثرت در وجود نیست پس این کثرات، ظهور و تجلی وجود هستند به نظر می رسد در تفسیر وحدت شخصی وجود اختلافی نیست وقتی از وجود سخن گفته می شود یعنی وجود واحد لاشریک له یعنی شریکی در وجود نیست.

در ادامه آیت الله رضائی در پاسخ به این سوال که آیا ظهور و تجلی وجود، موجود هست یا معدوم گفت: قطعا موجود است و معدوم نیست در توضیح سخنان آیت الله فیاضی که فرمودند همه غیر از وجود وهم هستند باید بگویم وهم دارای دو اصطلاح است یک معرفت شناسانه و دیگری هستی شناسانه در معنای اول هرچه موهوم است، معدوم است قطعا آنچه می گویند ما سوی الله، وهم است به این معنا نیست و هیچ گاه مراد هیچ عالم و عارفی چنین نیست اما اصطلاح دوم آن است که ما سوی الله مثل وهم در عالمی که شخص توهم می کند در ذهن خود چیزی را تخیل و تصویر می کند در این حد از هستی و موجودیت برخوردار است.

وی تصریح کرد: اگر حالت دوم را تخیل و تصور کردیم مثلا گنبد خضرا را وجود ذهنی به آن بخشیدیم این از هستی و وجود در حد خود برخوردار است چون شما آن را فرض کردید مراد از اصطلاح عرفا که می گویند همه وهم هستند این است که برای خداوند یا حقیقت وجود، اینها وجودی دارند مثل آنچه که ما در عالم ذهن خود به چیزی وجود خیالی و ذهنی می دهیم حق تعالی بسان این موجودات ما سوی الله را وجود می بخشد. ما سوی الله وهم است از برای خداوند، نه وهم است از برای من. و در مقایسه با اصل وجود، همه هستی وجود وهمی و خیالی دارد.

وی در پایان سخنانش تاکید کرد: ما یک وجودی داریم و یک موجودی که وجود محض هستی است اما موجود چیزی است که نسبت به وجود لابه شرط است گاهی لباس وجود را می پوشد می شود "موجود" و گاهی نه می شود "معدوم". و ما سوی الله را موجود می دانیم یعنی از وجود بهره ای دارد و نور وجود به آن تابیده و موجود شده است.

آیت الله فیاضی نیز در ادامه این نشست در پاسخ به این سوال که آیا ظهور و تجلی وجود، موجود است یا معدوم گفت: این

مساله به تفسیرهای مختلف وحدت وجود بر می گردد آن تفسیری که آیت الله جوادی آملی قائل هستند را توضیح دادند یعنی ما سوی الله موجود نیست مگر بالعرض. بلکه دو موجود است یکی وجود بالذات است یعنی اسناد موجودیت به آن هم صحیح و هم حقیقی است اما بقیه موجودات، موجود هستند اما موجود بالعرض هستند حقیقت در اصطلاح فیلسوف یعنی حقیقت عقلی و صحیح این است که بگوییم موجود اما حقیقت نیستند.

نشست «واکاوی نظریه ها وحدت شخصی وجود» به همت موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران و همکاری دبیرخانه کرسی های آزاد اندیشی، نظریه پردازی، مناظره و نقد برگزار شد.